

Deze wandeling begint op de Grote Markt en duurt ongeveer anderhalf uur.

U staat met uw rug naar het *stadhuis* en kijkt uit over één van de mooiste pleinen van Nederland waar tal van Vlaamse sporen te vinden zijn. Daarvan zijn de oudste in de *Grote of St. Bavokerk* te vinden. De patroonheilige van deze laatmiddeleeuwse Gotische kerk is vooral in Vlaanderen populair. In de 13e eeuw zou Sint Bavo verschenen zijn toen de Kennemers strijd leverden met de Haarlemmers. De Kennemers schrokken zo van die verschijning dat ze op de vlucht sloegen. Uit dankbaarheid hebben de Haarlemmers toen hun kerk gewijd aan Sint Bavo. Dat was de kleinere, oudere kerk op de plaats van de huidige kerk. Onder Engelbrecht van Nijvel kwam aan het eind van de 13^e eeuw het koor van de thans nog bestaande kerk tot stand. De Antwerpse bouwmeester Evert Spoorwater was in het midden van de 15e eeuw verantwoordelijk voor bouw van het schip en het dwarschip. In het interieur bleef ook na de hervorming het vroeg 16e eeuwse koperwerk van de Mechelse geelgieter Jan Fierens bewaard. Eén van de beroemdste Haarlemse Vlamingen, de schilder Frans Hals, werd hier in het koor van de kerk begraven. Uit het midden van de 18e eeuw is het beeldhouwwerk onder het orgel van de Vlaamse beeldhouwer Jan Baptist Xavery.

1 U loopt de *Grote Markt* op en rechts voor de kerk staat een gebouw dat ook in een Vlaamse stad niet zou misstaan. Dat is de monumentale *Vleeshal* uit 1602-1604 waarvan de gevels zijn versierd met zandstenen ossen- en schapenkoppen. De uit Gent afkomstige Lieven de Key, vanaf

1593 stadssteenhouwer van Haarlem, tekende voor het ontwerp. Hier-teenover laat de gevel uit 1902 van Grand Café Brinkmann de latere interpretatie van deze bouwstijl zien. Vanaf het terras van Brinkmann is het standbeeld van Laurens Jansz. Coster goed te zien. Dit bronzen beeld dateert uit 1856 en werd gemaakt door de uit Mechelen afkomstige beeldhouwer Louis Royer, die zich later specialiseerde in beeldhouwwerken van beroemdheden uit de Nederlandse geschiedenis.

Als u nu weer naar het stadhuis kijkt, ziet u daar een ander belangrijk werk van Lieven de Key. Dat is de *Zijlstraatvleugel* (rechtervleugel) van het stadhuis, herkenbaar aan het hoge puntdak met de vijf schoorstenen. Die schoorstenen waren de inspiratie voor de 'Hulde aan Frans Hals en Lieven de Key', een kunstwerk uit 1990 van de bekende hedendaagse Vlaamse kunstenaar Roger Raveel. De aflopende hoogte van de gekleurde palen werkt als het perspectief van de schoorstenen op het stadhuisdak, terwijl de spiegels de omgeving reflecteren. U loopt nu de Zijlstraat in aan de rechterkant van het stadhuis. In de Zijlstraat ziet u links en rechts een grote veelheid van bouwstijlen

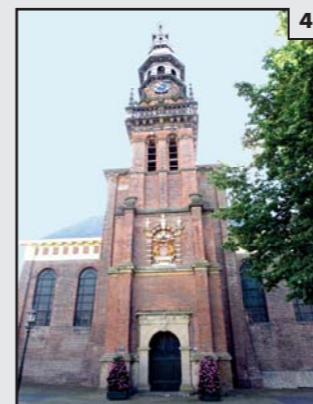

2 met tal van aantrekkelijke winkels. Loop deze straat uit en aan de linkerkant, net voor het verkeerslicht van de Gedempte Oude Gracht ziet u in het hoekpand, *Zijlstraat 54, de gevelsteen* "INT WAPEN VAN MASEICK ANNO 1610". Deze is hier aangebracht door de uit het Belgische Maaseik afkomstige Philip van Maaseik. Hij was één van de vele Vlaamse emigranten die aan het eind van de 16e en het begin van de 17e eeuw naar Haarlem kwamen. In 1621 was meer dan de helft van de Haarlemse bevolking van Vlaamse origine!

3 U gaat linksaf de *Gedempte Oude Gracht* op en neem de derde zijstraat rechts, de *Zuiderstraat*, vervolgens gaat u linksaf, de *Gasthuisstraat* in. Aan uw rechterhand passeert u de voormalige *St. Adriaans of Kloveniersdoelen*, waarin nu de stadsbibliotheek van Haarlem gevestigd is. De poort naar het binnenterrein, oorspronkelijk het Doelenveld, werd in 1610 door Lieven de Key voorzien van een sierlijke gevel. Als u even op het binnenterrein kijkt, ziet u daar de mooie eind 16e eeuwse Doelengebouwen waar nog lang de grote schuttersstukken van die andere beroemde Vlaamse Haarlemmer, Frans Hals, hingen. U gaat de poort uit en rechtsaf de *Barrevoetestraat* in. Even verderop ziet u daar aan uw rechterhand één van de vele hofjes die Haarlem rijk is. Het Hofje van Loo werd al gesticht in 1489. De bouwvorm van zo'n hofje, kleine huisjes rond een hof, is voortgekomen uit die van de begijnhoven, zoals we die vooral in Vlaanderen kennen. Dit hofje heeft nog een tweede indirect spoor naar de Vlamingen. De stichter van het hofje Simon Pietersz van Loo was een rijke Vlaamse lakenkoopman. De vele Vlaamse immigranten hielden zich vooral met de lakennijverheid bezig. De straat tegenover het hofje, de *Vlamingstraat*, herinnert ons eraan dat er vroeger een groot aantal Vlamingen in Haarlem woonde. Via de Vlamingstraat komen we in het deel van Haarlem waar de productie van lakens plaatsvond met de door de Vlamingen meegebrachte gespecialiseerde kennis. De straatnamen refereren aan het gecompliceerde productieproces van lakense stof. Een stof die we nu vooral kennen als biljartlaken, maar destijds vooral voor luxe kleding werd gebruikt. U gaat links de *Drapenierstraat* in, genoemd naar de drapenier of lakenwever. Als we dan weer linksaf gaan, komen we op een vijfhoek van straten. De hele buurt wordt vanwege dit vijfstraatjespunt de *Vijfhoek* genoemd. Vervolgens gaat u meteen naar rechts de *Wolstraat* in, genoemd naar de basis voor de lakense stof, de wol! Verderop is er dan nog de *Gedempte Voldersgracht*, genoemd naar de 'volders' of 'vollers' die de weefsels be-

werkten om ze dichter aaneen te krijgen. Maar u gaat maar een klein stukje de *Wolstraat* in om bij de *Lange Lakenstraat* linksaf te slaan, vervolgens door de *Korte Lakenstraat* tot aan de *Nieuwe Raamstraat*. Die laatste straatnaam duidt op de 'ramen' waar de lakense stof op gespannen werd om na het 'vullen' weer op te rekken. U gaat nu linksaf de *Nieuwe Raamstraat* in. Daar komt u op het schilderachtige *Nieuwe Kerksplein*, waar de *Nieuwe Kerk* haar Vlaamse en Hollandse gezicht laat zien.

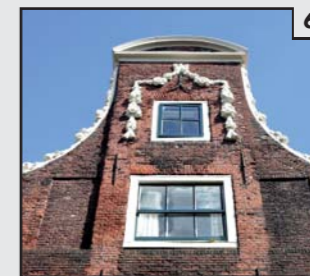
4 Vlaams omdat de toren uit 1613-1616 werd ontworpen door Lieven de Key in de uitbundige stijl van het Maniërisme, terwijl de kerk uit 1645-1649 een ontwerp is van Jacob van Campen in de veel strengere stijl van het Hollandse Classicisme. Jacob van Campen had rond zijn kerk graag een groot vierkant plein gemaakt met straten die daar regelmatig op uitkomen. Van dat plan is alleen de Kerkstraat gerealiseerd. U gaat nu door die *Kerkstraat* (aan de overkant van het plein) om uit te komen in de *Grote Houtstraat*. Schuin aan de overkant van de straat – iets naar rechts – ziet u daar op nummer 169 het Vlaamsch Broodhuys, een aanwinst voor het rijke winkelbestand van Haarlem. Wanneer u verder naar rechts loopt – in zuidelijke richting – passeert u bij nummer 173 een luxe banketbakkerij gevestigd in een mooi pand met Jugendstil-details. Ziet u de draakjes in de winkelpui? U loopt nu de *Grote Houtstraat* uit en komt u bij een brug over de *Raamsingel*. Ooit stond er op deze plaats tot ver in de 19^e eeuw een grote stadspoort op de zuidgrens van de oude, ommuurde stad. Nu is daar de *Grote Houtbrug* uit 1929-1930 als belangrijke toegang tot de binnenstad. Twee historische Haarlemse figuren van Vlaamse afkomst in het beeldhouwwerk sieren de brug: rechts ziet u achter de bloemenstal de beeltenis van Frans Hals en links die van Lieven de Key.

5 U gaat dan voor de brug naar links de *Gasthuisvest* op en daarna loopt u de tweede straat links, het *Groot Heiligland*, in. Meteen aan uw rechterhand ziet u de opvallende reeks trapgevels van de *Gasthuishuisjes*, een uniek voorbeeld van 17^e eeuwse seriebouw. Deze huisjes hoorden bij het erachter gelegen Elisabeth's Gasthuis en boden onderdak aan de zogeheten proveniers, mensen die tegen betaling onderdak en verzorging kregen. De oorspronkelijke ingangspoort van het St. Elisabeth's

Gasthuis ziet u links van de huisjes. De poort zelf stamt grotendeels uit 1767, maar de gevelsteen met het transport van de zieken dateert al uit 1612. Links van de poort stonden tot 1906 nog acht Gasthuishuisjes, maar die werden in 1925 gesloopt voor de nieuwbouw van het St. Elisabeth's Gasthuis. Aan de overkant van de straat was van oorsprong een andere liefdadigheidsinstelling, het Oude Mannenhuis. Daar werd na een omvangrijke verbouwing (1908-1913) het Frans Hals Museum in gevestigd. De gevels aan de straat zijn toegevoegd bij die verbouwing, maar aan het binnenterrein ziet u het oorspronkelijke gebouw uit het begin van de 17^e eeuw. De beelden op de toegangspoort illustreren die verandering: in het midden wijst het oude mannetje op de oorspronkelijke bestemming, maar de figuren rechts en links – personificaties van de schilderkunst en het oude ambacht – duiden de nieuwe functie aan. In het museum kunt u natuurlijk de belangrijkste collectie werken van Frans Hals vinden!

We vervolgen onze weg langs het Historisch Museum over het *Groot Heiligland* in noordelijke richting. Op de hoek van de tweede straat links, de *Ravelingsteeg*, ziet u een klein pand met een natuurstenen bloembak tegen de zijgevel: een mooi restant van de stalhouderijen die in deze buurt gevestigd waren. In dit geval is de paardendrinkbak nog aanwezig! U loopt nog steeds rechtdoor en ziet rechts en links tal van fraaie panden met een rijke geschiedenis. Dan komt u op een grotere weg, de *Gedempte Oude Gracht*, waar ooit een gracht de oude grens van Haarlem vormde. Recent zijn daar weer de bomen aangeplant om de straat een

6 aangener beeld te geven. U steekt de straat over en loopt de *Schagchelstraat* in. Daar is aan uw rechterhand op nummer 13 een *fraaie gevel* te vinden uit ca. 1672, rijk versierd met vazen en guirlandes. Overigens dateert de eveneens fraaie winkelpui van dit pand uit ca. 1900. Komend uit de *Schagchelstraat* steekt u de *Anegang* over en vervolgt u uw weg door de *Warmoesstraat*. Aan uw rechterhand is daar het eind 19^e-eeuwse hoofdgebouw van het Hofje 'In den Groenen Tuin', dat overigens al in het begin van de 17^e eeuw gesticht werd. In de schilderachtige Warmoesstraat zijn in het plaveisel van de stoepen symbolen opgenomen die de branche van de winkels duidelijk maken. Met de Grote of St. Bavokerk al in het vizier loopt u met het Friethuis De Vlaminck aan uw rechterhand de *Warmoesstraat* uit. U kijkt dan meteen tegen de imposante zuidgevel van de kerk aan waar u bij de gevel van de iets uitgebouwde vontkapel de Renaissance bouwstijl van Lieven de Key herkent. De afwijkende bekroning met Renaissance elementen van de geveltop